

ӘЛ-ФАРАБИ атындағы ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

К. Н. Айдарханова
Қ. М. Қожабек
А. С. Молдағалиева

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ
ВАЛЮТАЛЫҚ ҚҰҚЫҒЫ

Оқу құралы

Алматы
«Қазақ университеті»
2015

ӘОЖ 347.7(075.8)

КБЖ 67.402я73

А 36

*Баспаға әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті
заң факультетінің Ғылыми кеңесі және
Редакциялық-баспа кеңесі шешімімен ұсынылған
(№3 хаттама 04 наурыз 2015 жыл)*

Пікір жазғандар:

заң ғылымдарының докторы, профессор **А.Е. Жатқанбаева**
заң ғылымдарының кандидаты, доцент **А.М. Сатбаева**

Айдарханова К.Н.

А 36 Қазақстан Республикасының валюталық құқығы: оқу құралы / К.Н. Айдарханова, Қ.М. Қожабек, А.С. Молдағалиева. – Алматы: Қазақ университеті, 2015. – 140 бет.

ISBN 978-601-04-1276-7

Аталған оқу құралында валюта құқығының институттары, егемен Қазақстанның валюта заңнамасының пайда болу және даму тарихы, валюталық реттеу және бақылау сұрақтары, валюта және валюта құндылықтарымен мемлекеттің резидент және резидент емес тұлғалары жүзеге асыратын операциялар, валюта құқығының мазмұнын ашатын сұрақтар шеңбері қарастырылады. Авторлар халықаралық валюталық-несиелік ұйымдардың сипаттамасына көп көңіл бөледі, сондай-ақ оларға Қазақстанның қатыстылық деңгейін ашады. Оқу құралы валюталық құқықтық қатынастардың құрамы мен мәнін дұрыс түсінуге, сонымен қатар өтпелі кезеңдегі валюталық нарықтың жаңа мүмкіндіктерін ескеруге мүмкіндік береді.

Бұл оқу құралы студенттер, магистранттар, аспиранттар, қайта даярлау және біліктілікті арттыру мектептерінің тыңдаушыларына, тәжірибе қызметкерлеріне, сонымен қатар валюталық құқық сұрақтарына қызығушылық танытушыларға арналған.

ӘОЖ 347.7(075.8)

КБЖ 67.402я73

© Айдарханова К.Н., Қожабек Қ.М.,
Молдағалиева А.С., 2015

© Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ, 2015

ISBN 978-601-04-1276-7

КІРІСПЕ

Қазақстан Республикасы тәуелсіздігін алуымен және демократиялық даму жолдарын таңдауымен, дамыған нарықтық экономикасымен мемлекет алдында Қазақстан Республикасының әлемдік экономиканың тең құқылы субъектісі ретінде қалыптасуына, сонымен қатар оларды тиісті құқықтық реттеуіне әсер ететін жаңа экономикалық қатынастарды қалыптастыру мақсаттары пайда болды. Бұл жағдайларда экономикалық қатынастарды, оның ішінде сыртқы экономикалық және валюталық қызметтерді либерализациялау мен демонополизациялаумен байланысты валюталық қатынастарды құқықтық реттеудің мәселелері жедел өзектілікке ие болады.

Әрине, қаржы айналымын қатаң мемлекеттік қадағалау жағдайында ғылыми жетістіктердің жоғары сапасына қарамастан, валюталық құқық саласындағы теориялық зерттеулер үстем идеологияның сұраныстарына жауап береді. Қазақстан Республикасына жаңа нарықтық экономиканы қалыптастыру үшін іргетас ретінде қолдануға мүмкін болмайтын «экономикалық мұра» қалды, нарықтық түрдегі экономикалық қатынастарды, оның ішінде «қайта құру» кезеңінде жетіле бастаған валюталық қатынастарды реттейтін нормативтік құқықтық база болмады. Қазақстан экономикасының мемлекеттік меншік негізінде құрылған тоталитарлы үлгіден, мемлекеттік және жеке меншіктің теңдігі негізінде құрылған экономиканың нарықтық үлгісіне қайта құрылуы олардың құқықтық базасын ауыстыруды немесе әзірлеуді талап етті.

Осы кезеңдерде жас егемен Қазақстанның валюталық заңнамасын қалыптастыру және дамыту қажеттілігі туындады.

Мемлекет экономикасының жалпы жағдайына, капиталдар қозғалысының балансына, валюталарды шетелдерге шығаруға байланысты валюталық реттеу жүйесін мерзімді қайта қарау болып отырады. Көптеген мемлекеттерде валюталық қадағалау капиталдарды шығаруға және әкелуге, валюталық операцияларға қатысты шектеулерді қоюға бағытталған. Қазақстан Республикасының валюталық заңнамасы валюталық құндылықтарды иелену, пайдалану және билік ету қатынастарында жеке және заңды тұл-

МАЗМҰНЫ

КІРІСПЕ	3
1. ВАЛЮТАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАРДЫҢ ТҮСІНІГІ ЖӘНЕ ЖАЛПЫ СИПАТТАМАСЫ	6
1.1. Валюта – валюталық қатынастардың объектісі ретінде	7
1.2. Валюталық құндылықтар – валюталық қатынастардың объектісі ретінде	9
1.3. Валюталардың жіктелуі	12
1.4. Валюталық нарықтардың түсінігі және түрлері	22
2. ВАЛЮТАЛЫҚ ҚҰҚЫҚ ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ҚҰҚЫҚ ЖҮЙЕСİNДЕ	27
2.1. Валюталық құқықтың пәні	27
2.2. Валюталық қатынастарды құқықтық реттеудің әдістері	32
2.3. Валюталық құқықтың субъектілері	35
2.4. Валюталық құқықтың Қазақстан Республикасының құқық жүйесіндегі орны	40
2.5. Қазақстан Республикасында валюталық құқықтың негізгі даму үрдістері	46
3. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ВАЛЮТАЛЫҚ ЗАҢНАМАНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ МЕН ДАМУЫ	49
3.1. Бірінші кезең: тәуелсіз Қазақстанның валюталық заңнамасының қалыптасуы (11 маусым 1991 ж. – 14 сәуір 1993 ж.)	50
3.2. Екінші кезең: валюталық қатынастарды құқықтық реттеу негіздерінің анықтамасы (14 сәуір 1993 ж. – 24 желтоқсан 1996 ж.)	53
3.3. Үшінші кезең: Қазақстан Республикасындағы валюталық қатынастардың үйлесімі (24 желтоқсан 1996 ж. – 17 маусым 2005 ж.)	58
3.4. Төртінші кезең: валюталық реттеу және бақылаудың нормативтік құқықтық базасын жетілдіру (17 маусым 2005 жылдан қазіргі кезеңге дейін)	64

4. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ВАЛЮТАЛЫҚ РЕТТЕУ ЖӘНЕ ВАЛЮТАЛЫҚ БАҚЫЛАУДЫҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ НЕГІЗДЕРІ	69
4.1. Валюталық реттеудің түсінігі, түрлері және әдістері.....	69
4.2. Валюталық реттеудің объектілері.....	74
4.3. Нарықтық қатынастардың даму жағдайында Қазақстан Республикасындағы валюталық реттеудің негізгі міндеттері.....	76
4.4. Валюталық бақылаудың түсінігі және ерекшеліктері.....	78
5. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ВАЛЮТАЛЫҚ ОПЕРАЦИЯЛАРДЫ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕТТЕУ	82
5.1. Валюталық операциялардың түсінігі мен түрлері.....	82
5.2. Валюталық операцияларды жүргізу тәртібі.....	89
6. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНДА ВАЛЮТАЛЫҚ ЗАҢНАМАНЫ БҰЗҒАНЫ ҮШІН ЖАУАПКЕРШІЛІК	95
7. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ВАЛЮТАЛЫҚ ҚАТЫНАСТАР ЖӘНЕ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ВАЛЮТАЛЫҚ-НЕСИЕЛІК ҰЙЫМДАРҒА ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҚАТЫСУЫ	99
ӘДЕБИЕТТЕР	111
ГЛОССАРИЙ	116